

TEK DUNYA ÇOK İNANÇ
DİYALOĞA FARKLI YAKLAŞIMLAR

Editörler:

Mahmut Aydın & Süleyman Turan

hitabevi

HİTABEVİ YAYINLARI-6
ISBN 978-605-63667-6-5

© Hitabevi, Mayıs 2013
Tek Dünya Çok İnanç | Mahmut Aydın & Süleyman Turan

Genel Yayın Yönetmeni
Erdal Eş

Sayfa Düzeni
Hitabevi

Kapak Tasarımı
Uğur Polat

Baskı
Tarcan Matbaası
Zübeyde Hanım Mahallesi, Samyeli Sokak No: 15
İskitler-Ankara
Tel: 03123843435

Basım Tarihi Mayıs 2013

Hitabevi Basım Yayın Dağıtım /Erdal Eş
Bayındır Sk. No: 27/28
Kızılay-Çankaya -Ankara
Tel: 0312 4355566
erdales@hotmail.com

Paganlar ve Dinlerarası Diyalog: Dışlamalar, İkilemler, Katkılar *

Grove Harris
çev. Emine Battal

Ben Harvard İlahiyat'ta yüksek lisans derecesi elde etmiş bir Büyücüyüm/Cadıyım; isterseniz bir Wicca rahibesi ya da daha geniş bir dinsel kategoriye atfen pagan da diyebilirsiniz. Pek çok sosyal ve dinsel alana girdim. Ben bir feministim. Genç bir kadınken, aktivist Cadı Starhawk'ın yazılarında ben de kendimce doğaya saygı gösterdiğimi ve doğanın bir parçası olan bedenime ve benliğime değer veren bu geleneğe karşı bir yakınlık hissettiğimi fark ettim. Cinsiyet ve eğlenceye değer vermenin de adalet uğruna aç kalmak ve siyasi açıdan eylem yapmak kadar kutsal olduğunu fark ettim ve manevi açıdan kendimi evimdeymişim gibi hissettim. Yirmili yaşlarımda, hayat beni daha fazla manevi gelişme yaşamaya mecbur etti ve sonunda kendimi Toprak, Hava, Ateş ve Su elementlerini onun kullanımına sunan Tanrıçaların rahibesi olmaya adadım. Dini bir azınlığa kendi kendime katılmam benim bakış açım hakkında bilgi verir; benim dinlerarası çalışmalara olan kişisel ilgim tam bir din özgürlüğü arzusundan kaynaklanmaktadır.

Belirli bir dini azınlığı kendi kendime isimlendirerek, genellikle aynı düşüncedeki topluluklara hasrettiğim terimlerle kendimi açıkça ortaya koyarak riske giriyorum. Gerçek anlamda çoğulcu bir toplumda -tam bir din özgürlüğünün bulunduğu, farklı dinsel geleneklerin teslimiyetlerine ve farklılıklarına saygı duyulan canlı bir dinlerarası yaşamın olduğu, ortak yurttaşlık ilkelerine karşı sorumluluğun oldu-

* Grove Harris, "Pagan Involvement in the Interfaith Movement: Exclusions, Dualities, and Contributions", *Cross Currents*, 55/1 (Spring 2005).

ğu bir toplum- arasıra oluşan bireysel önyargılar dışında, sistematik risk diye bir şey olmazdı.

Bu makalede, dışlama, dualite, çoğulculuk ile ilgili konuları ele alacağım ve Paganizmin dinlerarası diyalog faaliyetlerine yaptığı önemli katkılara dikkat çekeceğim. Dinlerarası harekete Paganların katılması hoşgörüyeye yönelik gerçek bir sınav olarak değerlendirilebilir.

Paganlar, tipik bir öteki, kötülüğün simgesi (bir Hıristiyan kavramı olan- şeytana tapan kimse gibi) ya da ahlaksızlığın simgesi olarak tarih boyunca yanlış anlaşılmalardır. Paganların ulusal ve uluslararası düzeyde dinlerarası diyalog girişimlerine katılmasının yanında yıllar süren sosyal yardım ve eğitim girişimleri, Paganların hayatın her alanını kutsal kabul eden ve hayatın tüm alanlarının birbiriyle olan bağlarına önem veren yeryüzü/toprak merkezli spiritualistler olduğunun daha iyi anlaşılmasını sağladı. Dışlama dinlerarası çalışmaları baltalayan dualistik bir sistemi ifade eder. Paganların dinlerarası harekete dahil edilmeleri ya da dışlanmalarına yönelik yapılan araştırmalar, dini geleneklerin kendi içlerinde birbirleri arasında hoşgörülü olmaya hatta hoşgörünün ötesinde birbirleriyle iletişim kurmaya ihtiyaçları olduğunu gösterdi.

Ferdi paganların ve bilhassa depresyon ve intihar açısından daha fazla risk altında olan pagan gençliğinin, bütün Amerikan toplumu ve pek çok toplumu ilgilendiren kritik konulara yönelik din özgürlüğü ihtiyaçlarının giderilmesi büyük kazanç sağlayacaktır. Teolog Harvey Cox fenomenal farklılıkların bulunduğu Amerika tecrübesi hakkında, "Biz hemen hemen her türden dini geleneği barındıran bir milletiz. Millet olarak, bu muazzam, zengin, heterojen nüfusla yaşamayı başarıp başaramayacağımız, ya da bir dağılma sürecine girip girmeyeceğimiz hala zihnimi meşgul eden bir sorudur."¹ diyerek yorum yapmaktadır. Dinlerarası hareket Amerikalıların millet olarak

¹ Harvey Cox, "Voices of America", *On Common Ground: World Religions in America*, New York: Columbia University Press, 2002.

başarılı olmasına yardım etme noktasında anahtar bir rol oynayabilir ya da dağılmalarını hızlandırabilir.

Harvard Üniversitesi'nde, Amerika'daki yeni din türlerinin araştırılarak belgelendiği "Çoğulculuk Projesi" için çalışıyorum. Bu çalışmanın bir parçası olarak, dinlerarası din adamları kahvaltıları, dinlerarası din hizmetleri ve dinler arası spolitik toplantılar gibi sayısız dinler arası toplantıya katılıyorum. Düzenli olarak *Kuzey Amerika Dinlerarası Örgütü* (NAIN)'nün yıllık konferanslarına ve *Dinlerarası Gençlik Çalışmaları*'nin Ulusal Konferansına katılıyorum. Benim mensup olduğum dinsel gelenek genellikle bu toplantılarda temsil edilmez; ben ise dinimi değil çoğulculuk projesini temsil etmek üzere orada bulunuyorum.

Dinlerarası harekette çalışan birçok insanla iletişim kurarak işbirliği yapıyorum ve dinlerarası çalışmalardaki farklı stratejiler, problemler ve başarılarından haberdar oluyorum. Goldin Enstitüsü'nün *Uluslararası Dostluk ve Barış Organizasyonu*'nun yanında, son iki uluslararası *Dünya Dinleri Paramentosu*'na da katıldım (Fall 2003). Profesyonel gruplarda, Wicca hakkında toplumsal damga ve yanlış anlamalar söz konusu olduğunda kendi dinsel geleneğimi anlatma konusunda münferit davranıyorum ve bunun Proje kapsamındaki işimi aksatmasını istemiyorum. İlahiyat Fakültesi yıllarında, mensup olduğum "mezhep" hakkındaki sorulara yeryüzü merkezli feminist bir dindarlık yaşıyorum diyerek cevap veriyordum. Sorulan sorularda belirgin bir şekilde (mensup olduğum dinsel geleneğin Hıristiyanlık olduğuna yönelik) tahminler bulunmaktaydı. Bu kimlikle sınıflandırılmayayım diye kendi geleneğimden bahsetmemem doğrutusundaki tavsiye, yayıncıların Paganizmle ilgili materyalleri kırpması, geri kalan materyallerin değerlendirmelerde aşırı incelemeye tabi tutulması, nefret dolu anti-Pagan bakış açısına sahip bir danışman, tüm bunlar kendi gerçeğimden bahsetme noktasında dikkatli olmamı gerektirdi. Sonuçta, kendi geleneğimi gündeme getirmeksizin dinlerarası ortamlara katılma çok meşakkatli oldu ve ben kendimi ve katılımımı

birbirine entegre etmeye başladım. En geniş anlamıyla din özgürlüğü için çalışıyorum; onu şahsen tecrübe etmek istiyorum bundan dolayı onu daha fazla uyguluyorum.

Ulusal ve Uluslararası Dinlerarası Harekete Paganların Katılımı

Paganlar dinlerarası diyalog faaliyetlerinin gelişimine katkıda bulunmak ve bu faaliyetlerin içerisinde yer almak için büyük bir çaba sarf etmektedir. Chicago'da düzenlenen 1993 Dünya Dinleri Paramentosu, Paganların buradaki varlıkları çok fazla dikkat çektiği için Paganları "öne çıkaran" bir toplantı olarak nitelendirilmiştir. Massachusetts merkezli Pagan bir topluluk olan Eartspirit kendi oluşturduğu koruyla, Ana Dilde, konserler düzenledi. 50 civarında katılımcının gelmesi düşünülen Dolunay törenine 500 kişi katıldı. Muhafazakar Hıristiyan gruplardan birisi Pagan katılımcıları, bir rivayete göre bazı Budistlerin "kendimiz hakkında sana anlatmak istediğimiz şey budur!" şeklindeki ifadelerine istinaden, tanrıtanımaz olarak (oysa pek çok Pagan politesittir, pek çoğu ise doğanın kendisini tanrı olarak algılayan panteist ya da panenteisttir) tanımlamaktadır. Wiccan Dini Lideri Don Frew on yıldan fazla bir süredir gerek uluslararası gerekse ulusal düzeydeki dinlerarası çalışmalarda aktif olarak yer almaktadır. Frew'e göre, 1993 yılında Chicago'da düzenlenen Dünya Dinleri Paramentosunda doğanın yeniden kutsallaştırılması üzerinde yoğunlaşılması ve 20'den fazla programda Paganların boy göstermesi, paganların din ve doğa hakkındaki söylemlerine yönelik benzeri görülmemiş bir ilginin oluşmasına neden oldu.

Dokuz günün sonunda, Parlemantoya katılan akademisyenler, "1893'te Amerika Budistlerle ve Hindularla tanıştı; 1993'te de biz Neopaganlarla tanıştık" dediler.

Bundan sonra, Neopaganlar hemen hemen her türlü ulusal ve evrensel dinlerarası diyalog etkinliğinde yer alacaktı. 1993 Parlemen-

tosunda tuhaf tiplerden oluşan bir grup olmaktan çıkarak dini bir azınlık haline geldik.²

Güney Afrika'nın Cape Town şehrinde düzenlenen 1993'teki Dünya Dinleri Paramentosu toplantısına önemli sayıda Pagan katıldı ve Barcelona'daki 2004 Paramentosu, pek çok paganın katıldığı çalıştaylar, bir kabul töreni ve bir konser düzenlemenin yanı sıra, organize komitesinde de yer alan Wiccan rahibesinin çalışmaları sayesinde gerçekleşti. Pagan toplumunu pek çok ulusal ve uluslar arası dinler arası toplantıda temsil eden Pagan Rahibesi ve Dini Lideri Deborah Ann Light Paganların günümüzde ulusal ve uluslar arası düzeyde dinlerarası diyalog çalışmalarına tam anlamıyla dahil olduğunu söyler. Bu entegrasyon sadece organizasyonlara ya da bilgilendirme amaçlı düzenlenen toplantılara katılmayı değil dinlerarası girişimlere azami derecede bir katılım ve istikrarlı bir çalışmayı gerektirir. *Birleşik Dinler Girişimi* (United Religions Initiative) ve *Dünya Dinleri Paramentosu Konseyi* (Concil for a Parliament of World's Religions) organizasyonlarının her ikisi de Paganların devam eden çalışmalarından ve yardımlarından kazanç sağladı.

Paganlar artık görev alarak hizmet sunuyorlar. Bunun nedenlerinden biri yanlış anlama, önyargı ve ayrımcılığı ortadan kaldırabilmek için Paganlar hakkında doğru bilgi vermektir. Bu dini özgürlüğe ulaşmak üzere verilen mücadelenin bir parçasıdır. Don Frew çalışmalarını positif değişim ve Dünyaya sahip çıkmaya yönelik olarak gerçekleştirir. O şunları yazar:

Benim şahsi görüşüme göre sonuç şudur... İnsanlar fikirlerini değiştirmedeği sürece dünyada önemli hiçbir değişim meydana gelmez. Hiçbir şey din alanında fikirleri değiştirmek kadar zor değildir. Herşeyin düzelmesi için barış içinde çalışmak amacıyla dünya dinlerini bir araya getirmeye yönelik bir eylem, potansiyel açıdan, pozitif değişim için mevcut olan en güçlü etkidir. Tanrının dünyaya sahip

² *Covenant of the Goddess*, <http://www.cog.Org/interfaith/>. Accessed December 18, 2004.

çıkarak onu korumaya yönelik çağrıda bulunduğu inançlı bir kişi olarak, böyle bir faaliyetin içerisinde nasıl yer almam?

Dinlerarası çalışmalar, bana göre, Dünyanın geleceği açısından en büyük umuttur. Neopaganlar, bilhassa Tanrıça'nın Ahdi (Covenant of the Goddess) organizasyonundan çok sayıda Pagan, evrensel dinlerarası hareketin tam merkezinde aktif olarak yer alırlar. Bu görmek istediğimiz değişim bir parçası olabilmemiz için bir fırsattır.³

Paganların Yerel Katılımları

Frew uluslar arası düzeyde olduğu kadar bölgesel düzeyde ve pek çok çevrede faaliyet göstermektedir. Organizasyon çalışmalarına katılan, dinler arası diyalog hizmetlerinde ibadetle ilgili bölümlerde hizmet veren ve genel olarak fikirlerini ortaya koyan Paganlar yerel dinlerarası diyalog girişimlerinin asil üyeleridirler. 2004 NAIN/NAEIS konferansının bir oturumunda katılımcılar, Paganların dinlerarası diyalog toplantılarına bir kayli olumlu katkılarının olduğunu söylediler.

Bazı dinlerarası diyalog grupları kendi çalışmalarının sınırlarını belirler ve başarılarını onların kapsayıcılığı ile değerlendirirler. Örneğin, Akron Bölgesi Dinlerarası Konseyi (Akron Area Interfaith Council) Ohio'daki Akron şehrinde 2001'de düzenlediği dinlerarası yemeği, Pagan müzik grubunu program dışında bırakmamak için Annunciation Yunan Ortodoks Kilisesi binasından başka bir yere taşıdı. Kilisenin hassasiyetlerine saygı duyulmakla birlikte Konsil görevleri itibariyle din özgürlüğü, eşitlik ve hoşgörüyü teşvik etmeye devam etti.⁴ Bu durumda, dinlerarası grup, Kilise'nin dışlayıcı ilkesine ölçülü bir şekilde karşı koyarken sadece Paganlarla sınırlı kalmadı. Bu ilkeli dinlerarası çalışmalar dini özgürlük hakkını savunmak açısından önemlidir. Paganların karşılaştığı dini özgürlük derecesi herkese

³ *The Witches' Voice*, <http://www.withvox.com/white/cointerfaith2.html>. Accessed December 18, 2004.

⁴ *Acron Beacon Journal*, February 10, 2001.

yönelik din özgürlüğü açısından önemli bir sınav olarak değerlendirilebilir.

Paganlar önemli dinlerarası çabaların pek çoğuna açıkça katkıda bulunmasına rağmen, Paganların dahil olmadığı sayısız dinlerarası girişim bulunmaktadır. Ulusal ve uluslar arası düzeydeki dinler arası çalışmalarda sağlanan entegrasyon bazı yerel çevrelerde tartışmalı ya da gündeme alınmayan bir konu olmaya devam etmektedir. Bazı dini topluluklar bu sebeple zaman zaman Pagan katılımına açık bir şekilde karşı çıkarlar. Muhafazakar Hıristiyanlar ve Müslümanlar Paganlar hakkında teolojik kaygı ve yanlış anlamalara sahiptir. Bazı dinlerarası gruplar Hıristiyanların, Müslümanların ve Yahudilerin aralarında gerçekleştirdiği gibi kısıtlı diyaloglarla çalışmalarını sınırlandırır. Böyle bir diyalogu gerektiren bir husus söz konusu değildir. Ancak, bu gibi diyalog grupları başka inançları bünyesinde bulundurmaya açık bir şekilde istemezse (bunun yerine onların üzerinde dikkatle durdukları konuları tamamen pragmatik olarak sınırlandırabilir) bu durumda onların ortak kanaatleri, "biz" "onlardan" daha iyiyiz şeklinde, olumsuz olacaktır. Diyalogun çeşitli farklılıkları içine alan bir çok ortamda meydana gelmesi önemli bir husus olmakla birlikte, herhangi belirgin bir dışlama biçiminin farklı toplulukların menfaatine olabileceği de açıkça ortadadır.

Muhafazakar alanda dinlerarası aktivizmin çok etkin organizatörlerinden birisi bana kendi çevresinde, özellikle basın toplantılarında boy göstermeye başladıklarında, Paganların siyasal bir handikap olduklarını söyledi. Paganların tişörtleri çoğu zaman aşırı derecede göz alıcıdır, ve o paganların siyasi gömleklerinin yasaklanmasına yardımcı olacak afişleri temin etmektedir. Ateistler, bilhassa onun "hiper-evanjelik" olarak isimlendirdiği aşırı öfkeli olanlar, da siyasal bir handikaptır. Onun bulunduğu aşırı muhafazakar çevrede, inanç gruplarının (ve inançsızların) her türlü katılımının altının çizilmesi onun hakim görüş içerisinde geliştirmiş olduğu özel etkinliği baltalayacaktı. O Paganların aktif katılımının önüne geçmemekle birlikte

kendi özel amaçlarına engel olacak bir odak noktası haline gelmesin diye söz konusu katılımı şekillendirmeye çalışır.

Dini ve ekonomik farklılıklar karşısında ortaklık kuran başka bir grup Pagan katılımının çok tartışmalı olacağını, parçalanmaya yol açacağını ve mevcut üyelerin dikkate değer oranda azalacağını tespit etti. Özellikle Muhafazakar siyah kiliselerin üyeleri, Budist bir grup tarafından uygulanan çan çalmanın da yer aldığı ritüele katılmaya davet edildiğinde bile gerilmiştiler. Yönetici bana Paganların dahil olmasının üyelerinin çok büyük bir kısmını oluşturan siyah kiliselerin geri çekilmesi anlamına geldiğini söyledi. Kısacası, zaman içersinde bu andaki ortaklık biçimlerinin sınırlandırılması söz konusudur. Tüm bu durumlarda, dinlerarası hareketin "biz" kavramı tercih edilen "bize" ve daha az hoş karşılanan "onlara" arasında paylaştırıldı. Bu düalistik yapı problemlidir, ayrıca bu grupların arzuladığı uzun süreli değişiklikleri baltalayabilir.

Dualitelerin Yol Açtığı Problem

Düaliteler tehlikelidir. En son Boston Sosyal Forum çalıştayında (Haziran 2004) Dr. Harvey Cox, "ya onlar ya da biz" şeklinde ifadesini buylan yorumlar gibi düalitelerden sakınmak gerektiğini hatırlattı, çünkü bu düaliteler ve kutuplaşma sosyal adalete yönelik çalışmadan uzaklaşmasına neden olur. Tüm dinsel geleneklerin dinlerarası çalışmalara aktif olarak ve tümüyle dahil edilmesi bu düalistik yapının önlenmesinin tek yoludur. Düalite doğası gereği tamamen farklı olan bir topluluğu dışlar ve ona olanak tanımaz; bunu değiştirecek çalışmalar yapabilmek için yeniden yapılanma gereklidir. "onlara karşı biz" şeklindeki bir sistem başka dini özgürlük açısından zararlıdır çünkü bu sistem mevcut normları kapsam dışı bırakmaya yönelik norm ve yaptırımlar oluşturur. Ancak kaliteli bir "biz" eğilimi meydana geldiğini gözden geçirir ve doğası gereği gündeme getirilebilecek olan farklılıklara sınırlama getirir. Eğer onlar da teknik açıdan "biz" kategorisi içerisinde yer alırsa, bu durumda bireyler arasındaki farklılık sınırlandırılmış olur. Normları oluşturan otorite tanınmayabilir,

fakat onların dışında kalanlar için gün gibi ortadadır. Elbette ki, Paganlar “öteki” haline getirilmiş olmanın yükünü üstlenme ve dışlanmaya maruz kalma noktasında yalnız değillerdir.

Oluşturmak istediğimiz kaliteli toplum ihtimal dahilindedir. “Öteki” olarak rol biçilenleri de kapsayan yeni yöntem ve modellere ihtiyacımız var. Wellesley Koleji Dini Yaşam Dekanı Victor Kazanjian ile çalışan öğrenciler, birbirine bitişik iki oda içerisinde görüşmeye karar vererek Paganlarla yapılan toplantı esnasında katı bir şekilde uygulanan yasakları müzakere etti. Paganlar ve muhafazakar Hıristiyanlar aynı odada değildi, fakat karşılıklı konuşabiliyorlardı. Bu yaratıcı çözüm bir sonuç vermedi ama derin farklılıklar karşısında bile kullanılabilir yeni yöntemler bulmaya yönelik bir örnek oluşturdu. “Öteki”ni kötülemek ya da birisinin kendisini başkasının üzerinden tanımlaması barış içerisinde bir arada yaşamaya yönelik bir tutum değildir.

Aynı zamanda, tam katılım tek başına dinler arası diyalog çalışmalarının tek hedefi ya da tedbiri olamaz. Bununla birlikte tam katılım tokenizm haline de gelebilir. Muhtemelen farklılıklara saygı duyulmaktadır ancak hala pluralizme yol açacak girişimden imtina edilmektedir. Masada herkes için oturacak yer olduğunu söylemek, masanın kimin yönetiminde olduğu sorusuna yanıt vermez. Davetleri gerçekleştirme yetkisine kim sahiptir? Masadaki davranış kurallarını kim belirler? Bu sorular davetleri iptal edilen ya da davet edilmeyenler kadar masa etrafında oturanlar için de önemli hususlar olsa gerek.

Dr. Diana Eck pluralizmin, “katılım, bir araya gelme, tanışma, değişme ve çift yönlü trafik gerektiren... farklılıklara rağmen aktif olarak bir araya gelmek”⁵ olduğunu yazar. Herkesin içermeye yönelik amaç ve eylemler farklılığı tümüyle inceleme imkanı sunabilir, fakat bu garanti garanti değildir. Tam katılım temel amaçlardan biri olmakla birlikte, başka amaçları da bulunmaktadır. Bazı dinlerarası gruplar

⁵ Diana Eck, “From Diversity to Pluralism.” *On Common Ground: World Religions in America*, New York: Columbia University Press, 2002.

sorun odaklıdır, konut inşa etme ya da ekonomik adaletsizlikle mücadele etme gibi konulara odaklanırlar. Ortak eylem diyalogun ötesinde de bir arada bulunma deneyimleri sunar, davet katkıda bulunmak isteyen herkese açıktır, ancak yoksul grup ve topluluklara yapılan sosyal yardım biraz daha kısıtlıdır. Bu iki odak noktası tek bir amaca yönelik geniş kapsam üzerine dışarıdan odaklanma ve öteki ile ilgili başka strateji amaçlara odaklanma ile ilgili bir spektrum sunabilir. Bu farklı fiziksel tutumlar olarak da değerlendirilebilir. Bazı dinlerarası gruplar farklılıklarını ve benzerliklerini dikkatle gözden geçirmek üzere karşı karşıya gelebilir ve bazı gruplar da daha somut bir işte yer almak üzere omuz omuza verebilir. Düşük maliyetli bina gibi bir hedefe odaklanmak bazı dinleri dolaylı olarak katılımdan dışlamakla aynı şey değildir. Bir dinlerarası grub dünyadaki belirli bir eylem üzerinde odaklanırken de kapsayıcı bir tutuma da sahip olabilir.

Bu hususlar anlamlı ve amaçlı bir sorunun sorulmasına yol açar: dinlerarası diyalog girişimlerindeki sınırlı olarak temsil edilme sosyal bütünlüğe ve bütün gruplar yönelik olarak din özgürlüğünün artmasını sağlayabilecek mi, yoksa sadece temsil edilenlere yönelik mi olacak? Eğer temel amaç yoksulluk gibi sosyal bir hastalığa dikkat çekmekse, katılımın ikincil amacı temel amacın kaynaklarını mı kullanır? Sosyal değişim metodlarının en etkili olanı nedir? Köşe yazarı Ellen Godman ard arda sorular ortaya atar:

İnsanların daha huzurlu olabilmek için değişiklik yapmalarını bekler misin? Ya da sadece değişimin sonucunda sadece insanlar mı daha huzurlu olurlar? Her şey için çaba sarfetmek gibi marjinal davranışlar sergileyebilir misin? Ya da küçük değişiklikler statükoyu tümüyle devam ettirir mi?⁶

Bu sorular sosyal değişim teorilerinin merkezinde yer alır ve çeşitli stratejilerin ele alındığı önemli bir ortam oluşturur.

⁶ *The Boston Globe*, December 16, 2004, Opinion A23.

Düalistik, dışlayıcı bir yapı çoğulculuğa düşman olan statükoyu korur. Bu, dinler arası diyalog faaliyetlerine üye olanların çalışmalarına yönelik nihai görüşe katılmaktan daha ziyade diğerleriyle yakın ilişki kurmaya yönelik meseleleri gündeme getirmeye yardımcı olur gibi görünüyor.

Dışlama, kapsama ve geniş dini farklılıklar ile ilgili konularla ilgilenmekle birlikte, dinlerarası çalışmalarda katılımcıların çoğunun, ücret karşılığı iş, aile ve arkadaşları kapsayan başka sorumluluklara gönüllü olduklarını hatırlamak da önem arz eder. Ekonomik ve sınıf farklılıkları dinlerarası çalışmaların yapısında yer alan önemli hususlardır, mesela ırk bunlardandır. Farklı ırklar ya da sosyal konumlarda bulunan insanlardan kaynaklanan farklı perspektifler dinlerarası ya da din içi çalışmalar için önemli bir açılım sunabilir.

Bilinçli olarak farklılıklarla ilişki kurmak, sadece ortal zeminde değil, hem dinlerarası hem de din içi diyalog çalışmaları için önemlidir. Diğer taraftan dinler arası diyalog çalışmaları kendisini dinlerin arasından progresif sınıflarla sınırlandırabilir. Dinlerin bir birleriyle olduğu kadar kendi içlerinde de bir araya gelmeye ihtiyaçları var. Dünya Dinleri Parlementosu Konseyindeki organizatörler din içi diyalogu dinler arası diyalog faaliyetinin temel bir parçası olarak görürler. Din içi diyalog dinler arası diyalog kadar zor, bazı durumlarda çok daha zor bile olabilir. Dini farklılıklar karşısında yenilikçi düşünce yapısına sahip olanların yenilikçi düşünce yapısına sahip olanlarla konuşması, ve muhafazakarların muhafazakarlarla konuşması, aynı gelenekten yenilikçi ve muhafazakar faktörlerin diyaloga alınmasından kolay olabilir.

Pagan Katkısı

Dr. Eck tam anlamıyla birbiriyle ilişki içerisinde olan pluralist bir topluma yönelik hareket üzerinde düşünürken, "Amerika kültürleri müziği, belki de daha çok cazz gibi müzikler, daima enstrüman çalan diğer kişilerin yeteneğine uyum sağlayacak bir kulağa sahip

olmaya bağlıdır.”⁷ diye yazar. Yetenek, Paganların dinlerarası harekete ve daha büyük bir topluma sunmak zorunda olduğu özel katkı nedir? Paganlar genellikle içerdeki dini farklılıklarla ilişkili kapsamlı bir deneyime sahiptir. Paganlar derin duygusal, manevi, genellikle politik konuşmalardan, bağlılıktan ve doğanın elementleriyle bağlantı kurmaktan korkmazlar. Dünya ile bağlantı kurmak ya da bağlantılarını derinleştirmek isteyenler için, Paganlar çoğu zaman diğer dini geleneklere de uygun olan sağlık ritüeli teklif edebilirler. Pek çok Pagan meditasyonu bilim ve kutsallık arasında mantıklı bir evliliğe benzer ve pek çok bağlamda kullanılabilir.

Don Frew çocukluk, bireysellik, geniş çaplı uygulamalar ve aktif bir farklılık idrakinin yanı sıra refahı kapsayan sayısız Pagan katkısı hakkında yazar. Neopaganlar birbirine karşı bağlılık anlayışından meydana gelen organizasyonel yapıya ve özerkliği muhafaza eden organizasyonlar kurmak isteyen diğer gruplara faydalı olabilcek bireysel özgür iredeye sahiptir, fakat henüz daha geniş bir bütün için gerekli uyuma sahip değildir. Frew Muhafazakar ve Evanjelic Hıristiyanları, Gey ve Lezbiyen Hıristiyanlarla diyalogda bir araya getirmeye yönelik bir proje önerir. Onun Pagan geçmişi ona hoşgörü, cinsiyet değiştirmiş kimlikleri de kapsayan çok sayıda cinsel kimliği destekleme, hususunda önemli bir deneyim kazandırdı.

Son düzenlenen Dünyalar Arasında isimli konferans internal dini farklılıklar karşısında bir araya gelen Pagan örneğini ortaya koyar. Kasım 2004'te düzenlenen bu konferans yıldızlardan oluşan iki adet pentacle'ın astrolojik olarak hizalanması ile aynı ana denk gelmişti. Hizalamanın yanı sıra teolojik ve meditasyona yönelik bir araç olan Pentacle düalist düşünceye karşı bir alternatif sunar. Büyü çalışması farklı geleneklerden, her biri gelecek zamanın güvenliğini sağlamaya yardımcı olan, 6 erkek 6 kadın, 12 lideri bünyesinde bulundurur. Katılımcılardan biri onu "her bir geleneğin bir entrümanlar kümesi

⁷ Diana Eck, "From Diversity to Pluralism." *On Common Ground: World Religions in America*, New York: Columbia University Press, 2002.

gibi olduğu, bir güçlü bir senfony olarak tanımlar. "Farklı tarzlarımıza rağmen ritüel boyunca amaç ve uyum birliği sağlayabiliriz."⁸ Bu ritüel için Pentacle Sevgi, Doğruluk, Saygı, Cesaret ve Güzellik'i çağırır, sevgiyle apati ve umutsuzluğu uzaklaştırır, Doğrulukla şüphe ve vesveseyi uzaklaştırır, Saygıyla adaletsizlik ve ayrılmayı bertaraf eder, Cesaretle korku ve kötürüm olma durumunu bertaraf eder, Güzellikle hoşgörüsüzlüğü ve kıskançlığı bertaraf eder.

Her bir nokta ve noktalar arasındaki bağlantılar üzerine meditasyon ilham vererek daha fazla ilgi isteyen alanları anımsatabilir. Pentacle'ın kendisi, karöaşık, bileşik meditasyona yönelik bir araç ve Pganizm'in belirgin bir katkısıdır; hem doğa itibariyle bölücü ve belirgin sınırlaması olan düalistik modelden daha fazla fayda sağlayabilen bir komplekstir, hem de büyük çapta yaygınlık kazanmıştır. Pentacle herhangi bir durumda birbiriyle ilgisi olan pek çok faktöre saygınlık kazandırır. Bu, karmaşıklık düzeyi üzerinde düşünmeyi gerektirir, ve düşünme sürecinde akıl, sezgi ve duygudan yararlanır. Düalitetler, doğru ya da yanlış, kırmızı ya da mavi, belli başlı faktörlerin analizine engel olan aşırı derecede basitleştirmeye neden olarak sosyal değişime yönelik girişimlerden uzaklaştırabilir.

Pentacle çok karmaşık olmakla birlikte sosyal değişime yönelik dinler arası diyalog faaliyetlerinde farklı yolları değerlendirmek için bir girişimdir. Dinler arası diyalog organizasyonunun çeşitli, değişken şekillerini geçerli kılmak ve onlar üzerinde kafa yorarak bu hareketin değişim ve gelişimini incelemek açısından yararlıdır. Farklılıklara saygı göstermenin amacı, bu amaca yönelik araçlar arasındaki farklılığa da saygı göstermek suretiyle daha iyi hizmet sunmaktır. Sonuç olarak dinlerarası diyalog faaliyetlerinin gelişimi, enerjisi ve sürdürülebilirliği farklı durumlardan kaynaklanan çeşitli tezahürlere saygı duyarak sağlanılabilir. Yine, tüm ötekilerin pozitif katkılarının yanı

⁸ Caroline Kenner, "Between the Worlds: A Grand Magickal Congress Warding the Turning of the Ages", www.witchvox.com/festivals/fest_btw04.html. Accessed December 18, 2004.

sıra Pagan “düşünce yapısının” katkısını da göz önünde bulundurarak gerçekleştirilebilir. Hiçbir din dinlerarası diyaloga katılmaktan asla dışlanmamalıdır, ayrıca açıkça söylemek gerekirse Paganlar dinlerarası diyalog çalışmalarının her türüsüne katılmaya teşvik edilmelidir. Nihai hedef Paganların tek başına Paganları dahil etme değil, dahil etme üzerine kurulmuş olan din özgürlüğü uygulamasını herkesin yaşamasıdır. Söz konusu özgürlüğü yasal olarak güvence altına alacak sivil bir yapı oluşturmaya yönelik dinlerarası diyalog girişimleri çeşitli şekillerde gerçekleşir ve farklı bunlar farklı stratejilere sahiptir.

Millet Olarak Başarılı Olma

Amerika, tehlike altında olan sivil ve dini özgürlükler, giderek artan sosyo-ekonomik eşitsizlikler, iklim değişimi, çevresel bozulma, birden bire hızla artan borç, devam etmekte olan ama istenmeyen bir savaş ve Amerika’ya özgü din ile Hıristiyanlığı bir araya getiren politik iklim gibi sebeplerden ötürü kritik bir dönemde bulunmaktadır. Şimdi her zamankinden daha fazla, insanların birlikte bir arada olma, “millet olarak başarılı olmaya” yönelik yenilenmiş bir sivil alt yapıya ihtiyacımız var. Dinlerarası diyalog faaliyetleri, ekonomik ve sosyal adaletsizlikler karşısında bile sosyal yapıyı güçlendirme noktasında kritik bir rol üstlenebilir. Bizi bir arada olmaktan uzaklaştıracak dualist bölünmelere müsaade edemeyiz. Şimdi, millet ve çeşitli dini geleneklerden oluşan evrensel bir toplumun üyeleri olarak bir araya gelme ve kendi duygularımızı gözden geçirme zamanıdır. *Metropolitan Interfaith Congregations Action for Hope*’dan Barbara Williamson’un dediği gibi, “ Bize ya da onlara diye bir şey yok. Hepimiz varız. Varlıklı insanlar söz konusu değil. Aynı takımda olma ve sadece dikkat çekici tüm imkanlardan yararlanma söz konusudur.”⁹ Bu metropoliten takımın içerisinde Kongregasyonalistler, Baptistler, Katolikler, Yahudiler, Ünitaryenler ve Episkopalyenler yer alır. Hadi bunu evrensel bir takım haline getirelim ve hepimizi içine alsın. Ben kendi gerçeğimden bahsederek kendimi kapsama dahil edeceğim.

⁹ *The Metro West Daily News*, December 12, 2004